

BEDŘICH PETŘINA – PRAŽSKÝ MEZIVÁLEČNÝ SBĚRATEL STARÉHO UMĚNÍ

ONDŘEJ ŠINDLÁŘ

Příspěvek sleduje dosud téměř neznámou soukromou uměleckou sbírku JUDr. Bedřicha Petřiny (* 1879–† 1953) v meziválečném období v Československu a době protektorátu. Téma se pohybuje mezi sbírkou samotnou, osobou sběratele a kontextem doby, v níž byla sbírka budována a poté ztracena. Důraz je kladen na zmapování sbírky prostřednictvím fragmentů a stop v uměleckohistorické literatuře a dále pak na její širší kulturně historické souvislosti a proměny především s ohledem na pohnutou historii 30. a 40. let 20. století. Z analýzy drobného fragmentu souboru nashromážděného Petřinou a kontaktů i dalších sbírek v jeho sociálním prostoru plyne primární zaměření sběratele na středověké a raně novověké umění. Sběratelská strategie byla formována Petřinovým společenským vztahem zejména na rodinu Ringhofferů a jejich okolí, určitou roli však mohlo hrát i rodinné zázemí a chápání sběratelství jako součásti společenského statusu. Pozornost je též věnována akvizicím děl a hrubému nástupu využití sítě obchodníků s uměním. Petřinův sociální okruh je zkoumán prostřednictvím písemných pramenů, které vypovídají o pozoruhodném a nejednoznačném osudu českého Němce ze sféry movitých a prominentních Pražanů v atmosféře protektorátu i poválečného vyrovnání. Právě někde v těchto obdobích se dodnes neznámá sbírka zcela ztrácí. Text je chápán jako drobný příspěvek do mozaiky dosud málo probádané praxe menších soukromých sbírek a doplnění obrazu sociokulturních proměn sběratelství v daném období.

BEDŘICH PETŘINA – INTERWAR PRAGUE COLLECTOR OF ANTIQUE ART

The paper traces the hitherto almost unknown private art collection of JUDr. Bedřich Petřina (* 1879–† 1953) in the interwar period in Czechoslovakia and during the Protectorate. Described is the collection itself, the personality of the collector and the context of the period in which the collection was built up and then lost. The collection is mapped through its fragments and references in art historical literature and its broader cultural and historical context and transformations, especially with regard to the turbulent history of the 1930s and 1940s. Petřina's primary focus on medieval and early modern art is revealed by analysing a small fragment of the collection, as well as contacts and other collections in his social circles. Petřina's collecting strategy was shaped by his social ties especially to the Ringhoffer family and their circle, presumably together with his family background and understanding of collecting as part of the social status. The acquisition of works in relation to the roughly outlined network of art dealers is also of interest. Written records reveal the remarkable and ambiguous fate of a Czech German from the sphere of wealthy and prominent Prague residents in the atmosphere of the Protectorate and the post-war settlement. Sometime during these periods the collection, still missing today, was completely lost. The text is intended as a small contribution to the mosaic of the hitherto little-studied practice of small private collections and as a supplement to the picture of socio-cultural changes in collecting at that time.

Klíčová slova — Praha – Bedřich Petřina – Československá republika – protektorát Čechy a Morava – sběratelství – obchod s uměním – umělecká sbírka – sbírka starého umění – knihovna – ex libris – Hrzánský palác na Malé Straně – Ringhofferové – Hugo Feigl – Josef Opitz – Jaroslav Pešina

Key words — Prague – Bedřich Petřina – Czechoslovak Republic – Protectorate of Bohemia and Moravia – collecting – art trade – art collection – collection of antique art – library – ex-libris – Hrzán Palace in the Lesser Town – Ringhoffer family – Hugo Feigl – Josef Opitz – Jaroslav Pešina

Z meziválečného období je známa celá řada rozsáhlých i drobnějších soukromých, mnohdy však dosud nezmapovaných pražských uměleckých sbírek. Převážně movití Pražané, obchodníci s uměleckými předměty a další uměnímilovní nadšenci v tomto období běžně shromažďovali charakterem velmi různorodé sbírky, typově pokrývající širokou škálu materiálu od středověkého řemesla přes orientální artefakty až po nejnovější soudobé umění. U mnoha sbírek jsme ztratili možnost poznat jejich celistvou strukturu spolu s tím, jak jejich majitelé přišli o sbírky samotné i kvůli bolestným událostem následujících období, které byly pro zdejší soukromé sběratelství víceméně likvidační. Mnohé sbírky tak skončily rozptýleny na uměleckém trhu, u soukromých sběratelů v zahraničí, rozkradeny, a ani v případě konfiskátů nacházejících se dnes ve veřejných institucích mnohdy nezůstala zachována dostatečná provenienční stopa.¹ I z tohoto hlediska hrají důležitou roli v poznání nejen obsah a struktura určité sbírky, ale také osoba a osud či životní strategie jejího majitele.

Takovým případem je i dosud takřka neznámá a nepublikovaná, patrně menší sbírka starého umění JUDr. Bedřicha Petřiny (* 23. 12. 1879 Praha – † 1953 São Paulo; obr. 1). Tento český Němec, absolvent právnické fakulty Univerzity Karlovo-Ferdinandovy, byznysmen, movitý a prominentní občan Prahy, se ve svém životě primárně realizoval jako administrativní zaměstnanec Ringhofferových závodů v Praze, přičemž na konci 30. let patřil k jeho vedení. To mu spolu s další advokátní činností poskytovalo dostatek finančního i sociálního kapitálu, aby se jedním z jeho sekundárních zájmů mohlo stát také sběratelství, pěstované zároveň některými lidmi v jeho sociálním okruhu.

1 Cf. kritiku uchopení tohoto tématu tuzemskými pamětovými institucemi od Marcely RUSINKO (2019a, 12–16).

Obr. 1. Bedřich Petřina. Pasová fotografie, nedatováno (NA PR II, sign. P 1587/17).

Ve 30. letech tak lze z uměleckohistorické literatury vysledovat, že Petřinovo jméno figuruje mezi majiteli zápůjček či studovaných děl starého umění. Dnes však poznáváme výsledek jeho snahy pouze ve fragmentární podobě dosud dohledaného a obtížně uchopitelného souboru již nezvěstných předmětů. Podařilo se totiž zatím zmapovat jen pět uměleckých děl,² několik starých tisků a malou část související uměleckohistorické knihovny majitele.³ Ucelená sbírka samotná se ovšem ztrácí podle všeho někde v letech protektorátu či záležitostech poválečného vypořádání s Němci, spolu s tím, jak se její majitel dostal do nebezpečného soukolí různých ideologických zájmů pohnuté doby či když završil tuto etapu emigrací do Jižní Ameriky v roce 1948. Sbíрка sama proto nepředstavuje jen úzkoprofilovou sondu do prostředí drobnějších pražských sběratelů umění, ale

prostřednictvím osobnosti svého majitele doplňuje obraz složitých a nečernobílých životních příběhů a osobních strategií československých občanů 30. a 40. let. Obsah sbírky je pouze nosným bodem širšího tématu, které lze rozprostřít mezi sbírkou samotnou, osobou jejího majitele a kontextem doby.

Primární prameny ke sbírce jako inventáře, soupisy, fotografie, korespondence či účty akvizic, deníkové záznamy či aspoň letmé zhodnocení znalce se nepodařilo nalézt. Její existenci lze primárně identifikovat a její obsah dovodit z rešerší meziválečných katalogů výstav prezentujících majetek soukromých sběratelů.⁴ Na třech výstavách se mezi lety 1929–1935 objevují celkem čtyři malířská a řezbářská díla opakovaně zapůjčovaná z Petřinova majetku. První dvě výstavy, na něž díla zapůjčil, byly námětově průřezové expozice z období 16.–19. století pořádané galeristou Hugem Feiglem (* 1889 – † 1961) v prostorách Krasoumné jednoty v Pštrossově ulici 12.⁵ Je tedy pravděpodobné, že Petřina patřil do sítě Feiglových kontaktů.

Na výstavě *Podobizny 16.–19. století z pražského soukromého majetku*⁶ figuruje pod katalogovým číslem 1 *Podobizna dámy* z počátku 16. století právě z Petřinovy sbírky (obr. 2). V případě výstavy *Krajiny ze čtyř století*⁷ je zase jeho kolekce zastoupena nizozemským obrazem

2 Viz seznam v Příloze č. I tohoto příspěvku.

3 Za rady, podněty a cenné informace děkuji Suzanne Laemers z RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Lubomíru Slavičkovi z FF MU, týmu Sudek Project a zejména Peteru Cífkovi z Jeruzaléma, potomku sestry Bedřichovy manželky Marie, za sdílení jeho rodinné historie.

4 V meziválečném období se nejen v Praze konalo hned několik výstav, jejichž kurátorský výběr se omezoval výhradně na soukromé sbírky či sbírky církevních institucí (tyto výstavní projekty zmiňuje SLAVÍČEK 2001, 63–65).

5 K Feiglovým výstavám krátce SLAVÍČEK 2021, 328–329.

6 Výstava se konala 5. října až 17. listopadu 1929. K ní viz ČAPEK 1929; 2021; FEIGL 1929a; 1929b; FEIGL 1929–1930a; 1929–1930b; NOVOTNÝ 1929–1930; PEČÍRKA 1929; 1930; VOLAVKA 1929; *sine* 1929.

7 Výstava 125 obrazů z pražského soukromého majetku se konala 18. ledna až 15. února 1931. K ní viz BLUMBERG 1931; ČAPEK 1931; 2022; FEIGL 1931–1932; FILIP 1931; MATĚJČEK 1931; PEČÍRKA 1931; TOMAN 1931.

Odpočinek na útěku do Egypta pod č. 94 jako jednou z nejstarších vystavených maleb s krajinným motivem (obr. 3). Ačkoliv jej Feigl zařadil i do *ex post* vydaného katalogu vybraných děl z výstavy, netěšil se zřejmě hlavnímu zájmu publika. Ve třech novinových recenzích je obraz zmíněn pouze v rámci výčtu konkrétních děl ilustrujících velmi slabé zastoupení období 16. století (NOVOTNÝ 1930–1931; NIKODÉM 1931; VOLAVKA 1931). Zařadil se však mezi díla nizozemské provenience tvořící díky zájmu soukromých sběratelů asi třetinu vystavených objektů (TOMAN 1931). Petřina sám se zde pak zařadil po bok sběratelů, jako byli např. továrník Rudolf Altschul (* 1873–† 1936), továrník Ignác Kretschmer (* ?–† 1928), ředitel Vítkovických železáren Oskar Federer (* 1884–† 1968), textilní průmyslník Richard Morawetz (* 1881–† 1965), velkoobchodník Antonín Pollák (* 1858–† 1938), obchodník s uměním Rudolf Ryšavý (* 1876–† 1949), podnikatel Jindřich Waldes (* 1876–† 1941) či právník a historik umění Prokop Toman (* 1872–† 1955).

Větší příležitost prezentovat díla ze své sbírky veřejnosti dostal Petřina na charakterově zcela odlišné výstavě v roce 1935. Výjimečná, úspěšná a z uměleckohistorického hlediska pozoruhodná výstava *Madona: Církevní malířství a sochařství doby 1350–1550 z klášterního a soukromého majetku*⁸ zahrnovala již z titulu svého názvu středověká díla a její kurátor, sudetoněmecký historik umění Josef Opitz (* 1890–† 1963), tak oslovoval sběratele orientované právě na tento typ památek (OPITZ 1935a; 1935b; dále *sine* 1935; CIBULKA 1935; BLAŽÍČEK 1935; PEČÍRKA 1935). Šlo o vůbec první pražskou veřejně organizovanou přehledovou výstavu středověkého umění prezentovaného prostřednictvím rozsáhlého materiálu. Opitz tehdy již platil zejména v oboru středověkého sochařství, jež zde bylo převážně zastoupeno, za vynikajícího znalce. Toto renomé spolu se zkušenostmi s obdobným typem expozice nabyt už při organizování nebyvale rozsáhlé a vůbec první výstavy tohoto formátu v Čechách – výstavy středověkého umění severozápadních Čech

Obr. 2. Jihoněmecký malíř, počátek 16. století: *Podobizna dámy*. Olejomalba na dřevěné desce, 30 × 21 cm, nezvěstné (převzato z FEIGL 1929–1930a, s. p., obr. 1).

v roce 1928 (OPITZ 1928).⁹ Patrně on sám zaangažoval 45 majitelů k zapůjčení 188 děl na pražskou výstavu, podstatnou roli však mohl mít také do příprav zapojený předseda pracovního výboru výstavy Josef Cibulka (* 1886–† 1968). Mezi nejvíce zastoupené zapůjčitele patřili Adam a Blanka Kretschmerovi (23 děl), Jaroslav Mathon (11 děl) či člen rodiny Petřinových zaměstnavatelů Felix Ringhoffer (10 děl). Řada z nich tentýž rok vystavovala i na podobně koncipované výstavě v Brně (HELFERT/KUTAL 1935), kde však již Petřinova sbírka zastoupena nebyla. Zápůjčkou dvou řezb a jednoho obrazu patřil na pražské výstavě k průměrně zastoupeným sběratelům společně například s podnikatelem a sběratelem Václavem Buttou (* 1888–† 1968) či poslancem Jaromírem Nečasem (* 1888–† 1945). Šlo opět o obraz *Odpočinek na útěku do Egypta*, zapůjčený již na výstavu *Krajiny ze čtyř století*, dále pak o řezbu truchlící Madony¹⁰ (původně zjevně součást kompozice kalvárie), datovanou kolem roku 1415, a o řezbu sv. Kryštofa z konce 15. století

8 77. výstava Jednoty umělců výtvarných v Praze se konala 8. června až 7. července 1935 v Domě J. V. U. ve Voršílské ulici 3.

9 K Josefu Opitzovi a jeho uměnovědné činnosti podrobněji BARTLOVÁ 1999; KLÍPA/OTTOVÁ 2014; GUBIKOVÁ/PRONTEKEROVÁ 2015.

10 Tuto sochu výslovně zmiňuje ve stručné novinové recenzi výstavy Jaromír PEČÍRKA (1935).

Obr. 3. Anonym, Antverpy, 2. čtvrtina 16. století: *Odpocinek na útěku do Egypta*. Olejomalba na dřevě, 49 × 58 cm, neznámé uložení (převzato z FEIGL 1931–1932, s. p., obr. 1). **Dole** – v barvě dostupné v MAY & DUHAMEL 2009, 5, č. kat. 11.

(OPITZ 1935a, č. kat. 26, 134, 140). Díla z Petřinovy sbírky při příležitosti přípravy výstavního katalogu fotografoval Josef Sudek (SUDEK PROJECT online; obr. 4, 5).¹¹

Mimo obsah výstavních katalogů najdeme stopu po Petřinově sbírce ještě v případě pozdně gotického deskového obrazu *Ukřižování z Vrchotových Janovic* z počátku 16. století (obr. 6), jež publikoval Jaroslav Pešina v monografické stati o tomto díle v počátcích své kariéry znalce v dotčeném oboru (PEŠINA 1939). Jeho text mj. poodhaluje způsob, jakým Petřina díla do sbírky získával a jak s nimi dále nakládal. Obraz před ním vlastnila Sidonie Nádherná z Borutína (* 1885 – † 1950) jako součást mobiliáře zámku Vrchotovy Janovice, avšak v roce 1937 jej v rámci rozprodávání části cenností kvůli finančnímu zajištění prodala do starožitnického závodu jistého P. K. Pražáka ve Voticích.¹² Podnik se zpětně nepodařilo dopátrat, nicméně právě zde obraz zakoupil Bedřich Petřina. Určitou roli ve zprostředkování mohl sehrát i restaurátor Jindřich Hlavín (* 1877 – † 1958), kterému nový majitel následně svěřil restaurátorské práce na malbě, protože i Hlavín sám se věnoval okrajově obchodu s uměleckými díly.¹³ Zároveň se Petřina obrátil se

11 V úpravě byla fotografie Madony otištěna ve výstavním katalogu (OPITZ 1935a, obrazová příloha, s. p.). Fotografie sv. Kryštofa nebyla do katalogu zařazena, otištěna byla však jako ilustrace průvodních statí k výstavě v časopise DÍLO 1935, 169.

12 Přítomnost v zámecké obrazárně je doložena dobovým soupisem památek okresu sedlčanského (PODLAHA/ŠITTLER 1898, 34, 38). Pravděpodobně jde o součást oltářního retáblu, nejspíše obvyklého pašijového cyklu na vnějších stranách oltářních křídel. V soupise jsou s ním spojovány také čtyři desky se svěťci (PODLAHA/ŠITTLER 1898, 35), které však podle mého názoru s obrazem *Ukřižování* nesouvisí (k tomu podrobněji ŠINDLÁŘ 2024). K prodeji Sidonii Nádhernou viz také její deník (SOA Praha Vs Vrchotovy Janovice, sign. Ac 47, obálky přiložené k deníkům).

13 Avšak svůj obchod v Praze provozoval až mezi lety 1940–1948 (ŠLAVÍČEK 2021, 354).

znaleckou expertizou na tehdy začínajícího a perspektivního odborníka na pozdně gotické deskové malířství Jaroslava Pešinu (*1912–†1992). Dílo mu umožnil fyzicky studovat a následně publikovat ve zmíněné monografické stati i v jeho disertační práci (AUK, č. 1974), kterou Pešina vydal jako vůbec první syntézu pozdně gotického deskového malířství v Čechách (PEŠINA 1940). Pešina malbu zařadil do produkce jedné z malířských dílen, na nichž vystavěl osnovu výkladu a kánon pozdně gotického deskového malířství v Čechách. I z dnešního pohledu je patrné, že v tomto případě Petřina obohatil sbírku o relativně nadprůměrně kvalitní a cenné dílo v kontextu oblasti Čech, a to i s ohledem na možnosti uměleckohistorické interpretace. V lokálních souvislostech jde o poměrně ranou reflexi Dürerovy tvorby či případně Cranachova zásadního *Schleissheimského Ukřižování* (1503).

Pět dohledaných děl z Petřinovy sbírky je samozřejmě pouze neuceleným a fragmentárním náhledem na sbírku převážně prostřednictvím katalogů proběhlých výstav, na něž shodou okolností díla Petřina zapůjčil a zároveň umožnil uvedení svého jména. Profilově vypovídají o pravděpodobném zaměření sbírky na staré mistry bez geografického vymezení, ovšem včetně nizozemské produkce, která byla všeobecně, Československo nevyjímaje, velmi v oblibě. Nebyl jediný, kdo takto koncipoval svou sbírku, ostatně právě zmíněná výstava *Madona* prezentovala díla sběratelů, kteří se také mimo jiné zajímali o středověké umění a staré mistry.¹⁴ Mezi takto zaměřenými soubory lze v tomto ohledu zmínit obzvláště sbírky Richarda Morawetze,¹⁵ Selmy Baštýřové (*1876–†1942)¹⁶ či část sbírky Václava Butty,¹⁷ ale i méně známé kolekce továrníka Otta Kretschmera (*1875–†1945), jeho syna Adama a snachy Blanky Kretschmerových, právníků Jaroslava Mathona (*1867–†1953) a Ladislava Neumanna (*1883–†?), továrníka Julia Řivnáče (*1887–†1953), malířky Finy Maternové (*1887–†1968)¹⁸ či neorientální část sbírky spisovatele Joe Hlouchy (*1881–†1957).¹⁹

Petřina však působil mimo oficiální sdružení sběratelů, jejichž reprezentantem byla především Společnost sběratelů a přátel umění.²⁰ Patrně nebyl úžeji navázán ani na Krasoumnou jednotu, do jejichž výstavních prostor jinak dvakrát zapůjčil svá díla, ani nebyl členem jiných odborných a zájmových spolků jako například Kruhu pro pěstování dějin umění či nepůsobil v orgánech kulturních institucí jako někteří jiní sběratelé. Ostatně sám v poválečné době jakožto Němec hlásící se o navrácení československého občanství uvedl, že nikdy členem žádných spolků nebyl, ani těch německých.²¹ Jeho primární životní zájmy byly patrně více soustředěny do oblasti obchodu, podnikání a financí, sběratelství se nejspíše věnoval jen ve svém soukromí a užším kruhu známých či kolegů z byznysu. Právě mezi nimi bylo několik dalších sběratelů obdobného ražení. Vedle členů rodiny Ringhofferů, Felixe (*1891–†1954) a Hanuše (*1885–†1946), to byl např. ředitel Živnostenské banky Jindřich Bělohříbek (*1878–†1942), s nímž koncern Ringhoffer-Tatra, a. s., úzce spolupracoval, Bělohříbek byl i členem jeho správní rady (k tomu blíže HERC 2021, 115). Právě v Živnostenské bance se koncentroval neformální okruh soukromých sběratelů propojený na úrovni byznysových vztahů, do nějž kromě Bělohříbka patřili také její dlouholetý ředitel Jaroslav Preiss (*1870–†1946), předchozí ředitel Apollo Růžička (*1856–†1927), Antonín Tille (*1874–†1952) či Josef Kepler a někteří jejich podřízení (SLAVÍČEK 2007, 248). Do jisté míry šlo i o statusovou záležitost. Petřina zde vzhledem k úzkému vztahu k Ringhofferům představoval dost možná zcela analogický případ. Jejich sbírky se soustředily také na starší umění, včetně středověkého, a obsahovaly i lokální památky z oblasti Čech, např. sv. Annu samotřetí z dílny Mistra Litoměřického oltáře, která se po konfiskaci majetku Felixe Ringhoffera dostala do sbírek Národní galerie v Praze.²² Právě s díly ze sbírek Felixe Ringhoffera či Jindřicha Bělohříbka se Petřinovy zápůjčky sešly na výstavě *Madona*. Lze se jen domnívat, že právě ta mohla být pro Petřinu, jakožto součást jeho bližšího sociálního okruhu, inspirativní.

14 Seznam zapůjčitelů na výstavu *Madona* je uveden v katalogu (OPITZ 1935a, 27).

15 K Morawetzově sbírce podrobněji VLINAS 2013a; KONEČNÁ 2016.

16 Ke sbírce Selmy Baštýřové VLINAS 2013b.

17 K Buttově sbírce viz RUSINKO 2019b, 190–191.

18 O dosud nezmapovaných sbírkách rodiny Kretschmerových, Mathona, Neumanna, Řivnáče či Maternové vypovídají mj. díla z jejich sbírek prezentovaná na výše zmíněných výstavách spolu s díly ze sbírky Bedřicha Petřiny (viz zejména OPITZ 1935a).

19 Ke sbírce Joe Hlouchy KOTKOVÁ/VLINAS 2009.

20 Navazující na Kroužek přátel staršího umění malířského (k tomu SLAVÍČEK 2001, 62–63).

21 ABS ÚSB, sign. 305-551-6/88-150. Petřinovi byli zveřejněni na seznamu osob německé národnosti žádajících o československé státní občanství v roce 1946 (*sine* 1946).

22 Ke konfiskované Ringhofferově sbírce a středověkým dílům v ní krátce KOTKOVÁ 2013, 78; k jinému, domněle středověkému dílu ze sbírky Felixe Ringhoffera viz KOTKOVÁ 2021, 173–174.

Obr. 4. Neznámý řezbář, severní Čechy (?), kolem 1415: *Truchličí Mado-na*. Dřevořezba, v. 153 cm, nezvěstné (foto Josef Sudek, Ústav dějin umění AV ČR, inv. č. S9126BN).

Obr. 5. Neznámý řezbář, konec 15. století: Sv. Kryštof. Dřevořezba, v. 150 cm, nezvěstné (foto Josef Sudek, Ústav dějin umění AV ČR, inv. č. S9124N).

Síť sběratelů umění v tomto okruhu zasahovala přímo i do Petřinovy rodiny. Příbuzní jeho manželky Marie Petřinové (roz. Beckmannové) Otto (* 1874 – † 1950) a Katharina (* 1882 – † 1965) Pickovi, vlastníci textilky v Horním Litvínově, měli ve své vídeňské rezidenci sbírku stříbrného a zlatého nádobí, schránek a dalších předmětů uměleckého řemesla i několik obrazů (LILLIE 2003, 820–836).

Obr. 6. Dílna tzv. Mistra Chudenického oltáře (připsáno), kolem 1510: *Ukřižování z Vrchotových Janovic*. Pod křížem Panna Maria, sv. Jan, sv. Jeroným a klečící donátor. Malba na dřevěné desce, původně křídlo oltářního retáblu, 75 × 52 cm, neznámé uložení (převzato z PEŠINA 1939, s. p. mezi 188 a 189). **Vlevo** – v barvě dostupné na BONHAMS SKINNER 2005 online.

Rodina Mariiny sestřenice Eleonory a Paula Schickových zase vlastnila blíže nespecifikovanou sbírku ve vile v Hlubočepích, jejich dcera pak také v bytě na pražském Starém Městě. Tyto sbírky se staly obětí nacistických krádeží židovského majetku za okupace.²³ Petřina tak byl jakožto sběratel typově navázán na sféru uměnímilovných průmyslníků, byznysmenů a bankéřů, jejíž součástí byli i další drobnější sběratelé v jejich okolí. Šlo často o nevyhraněné milovníky uměleckých děl či jejich prosté shromažďovatele v rámci zvyklostí a možností vyššího společenského statusu.²⁴

Již bylo zmíněno, že sběratelské akvizice Petřina realizoval zřejmě prostřednictvím nákupů od různých obchodníků s uměním a starožitnostmi – v případě nákupu obrazu *Ukřižování z Vrchotových Janovic* šlo o votické starožitnictví. Petřina však nejspíše udržoval jistý obchodní i osobní kon-

takt též s některými pražskými obchodníky s uměním. Jedním z nich byl určitě Václav Hořejš (* 1898 – † 1990) provozující v letech 1931–1948 na Novém Městě Uměleckou aukční síň V. Hořejš (SLAVÍČEK 2021, 394). Ten totiž poskytl v poválečných letech potřebné svědectví o Petřinově bezúhonnosti v období protektorátu, v němž zmínil, že Petřina patřil mezi jeho stálé zákazníky a byli spolu ve styku i za okupace.²⁵ V případě sochy truchlící Madony se dovídáme z katalogového hesla pouze to, že původně pochází z neurčeného šlechtického majetku v severních Čechách, v případě sochy sv. Kryštofa zase z neznámého soukromého majetku v Maďarsku. Není vyloučeno, že tyto byly zakoupeny přímo od předchozích majitelů, což není nereálné vzhledem ke zmíněným rodinným vazbám Petřinovy manželky v severních Čechách i k tomu, že konkrétně do Maďarska Petřinu zavedly pracovní obchodní cesty. Jiný obraz ze sbírky s námětem *Odpočinku při útěku do Egypta* je aktuálně zachycen ve fototéce nizozemské RKD s uvedením provenience „Ksth. [Kunsthandel] Jos. Siri Hlava, Praag, Dec. 1921“ (RKD IMAGES s. d. online), což odpovídá obchodníku s uměním Josefu Jiřímu Hlavovi (* 1884 – † 1936) s galerií na Novém Městě čp. 138/II mezi lety 1914–1936 (TOMAN 1947, 337; SLAVÍČEK 2021, 354). Lze se domnívat, že právě od něj dílo Petřina zakoupil, což ovšem poněkud problematizuje jiná provenienční poznámka Maxe J. Friedländera na zadní straně fotografie tohoto obrazu v jeho fototéce: „Meißel Kurfürstenstr. 113 XII.1926“ (RKD IMAGES s. d. online). Ta totiž odpovídá adrese berlínského obchodu „S. F. Meißel“ se starožitnostmi.

23 Děkuji potomku sestřenice Petřinovy manželky, Petru Cífkovi Charlesovi z Jeruzaléma, za sdělení rodinných pamětí, o něž se v tomto odstavci opírám.

24 Lubomír Slaviček za příznačnou v českých poměrech považuje možnost důsledně dělit sběratele typově na nevyhraněné milovníky umění a poučené sběratele (SLAVÍČEK 2007, 233).

25 ABS ÚSB, sign. 305-551-6/88-150, dopis V. Hořejše.

Roku 1927 Petřina zakoupil nemovitost na prominentní malostranské adrese čp. 490/III, Velkopřevorské náměstí 1²⁶ (Hrzánský palác či palác Mettychů z Čechova; obr. 7, 8), v němž si s manželkou zařídili moderní prostorný byt v prvním patře, zatímco zbylé části domu pronajímali jako několik obytných jednotek a ke komerčnímu využití (konkrétně od roku 1939 jako tiskárnu).²⁷ Prostorná dispozice bytu zachycená v plánu souvisejících rozsáhlých rekonstrukčních a zajišťovacích úprav paláce mezi listopadem 1927 a červnem 1928 umožňovala soustředění uměleckých děl přímo zde (BÁRTOVÁ 2018, 12, 82, obr. 12.3.9; obr. 9). Plán zachycuje také pokoj označený jako knihovna (v sousedství pracovny) s oknem do náměstí v křídle vedle hlavní brány.²⁸ Petřinova knihovna svým zaměřením navazovala na jeho sběratelský zájem. Díky jeho ex libris (obr. 10) se podařilo shromáždit zlomek knihovního fondu obsahujícího jednak staré tisky ze 16. století,²⁹ které zřejmě také zahrnul do sbírkového portfolia, a jednak uměleckohistorickou literaturu zahrnující sbírkové katalogy, např. obrazárny JUDr. Huga Tomana (* 1838–† 1898), sbírky pražského lahůdkáře Jana Baptisty Chlumeckého (* 1804–† 1869) či průvodce vídeňskou galerií starých mistrů (obr. 11). Zaměření knihovny tak podporuje tvrzení o Petřinově hlubším zájmu o staré umění.

Tento zájem však nebyl zcela vyhraněný. Ve vývozním povolení uměleckých děl v souvislosti s vystěhováním manželů Petřinových do zahraničí v roce 1948 je uvedeno pouhých osm drobných, většinou nevýznamných položek.³⁰ Jednou z nich je akvarel zachycující Kampu s Čertovkou od Thomase Theodora Heineho (* 1867–† 1948), soudobého německého karikaturisty a židovského emigranta před nacistickým režimem do Československa v roce 1933.³¹ V této pro Heineho nelehké situaci byla jeho díla vystavena na podzim 1934 v galerii Huga Feigla, který dříve pořádal dvě zmíněné výstavy starého umění z pražského soukromého majetku, včetně Petřinova. Heineho přítomnosti v Praze – roku 1935 se přesunul do Brna a následně do Norska a Švédska – sám Petřina využil též k zakázce na návrhy svého zmíněného ex libris (obr. 12),³² jehož finální podobu nakonec realizoval a signoval malíř Viktor Rzihowsky (* 1895–† ?; obr. 10). Námětem Heineho grafiky je dodnes zachované průčelí zmíněné Petřinovy rezidence s bránou a nadto s přidánými sloupky vynášejícími sv. Jana Nepomuckého a dalšího světce (možná křesťanského patrona, sv. Friedricha?), mezi nimiž zpoza dvorního průčelí paláce vystupuje v mračnech polopostava mladíka s knihami a listinami, symboly vzdělanosti. Bránu překrývá svitek s nápisem „EX-LIBRIS DOCTORIS FRIDERICI PETRINAE“. Aby byla síť provázaných kontaktů Petřinova sociálního okruhu ještě doplněna, je třeba zmínit, že jinak málo známý malíř Rzihowsky (TOMAN 1950, 388) maloval pohled na nově zbudovanou reprezentativní smíchovskou vilu Františka Ringhofferera (MANDAŽIEV/NOVOTNÝ 2021, 470, obr. 33).

Samotná osobnost majitele sbírky (obr. 1) se optikou dostupných pramenů jeví jako typ spořádaného a zároveň velice schopného a úspěšného úředníka, který se vyhýbal kontroverzím a konfliktům.³³ Z titulu své funkce patřil mezi prominentní Pražany s odpovídajícím zajištěním a dobrými kontakty a jako takový si finančně náročnou zálibu sběratelství mohl snáze dopřát. Profesní život strávil ve službách závodů Ringhoffer, kde začínal jako prokurista a postupně se vypracoval do pozice jednoho z ředitelů koncernu, který pomáhal vybudovat. Jeho funkce odpovídala patrně řediteli smíchovské části závodu s přesahem do zahraničního obchodu, v němž zastupoval v některých záležitostech generálního ředitele Hanuše Ringhofferera. Působil také ve správních radách dalších

26 AMP Bytový podnik, sign. 490/1, tržová smlouva z 30. 6. 2027.

27 Pozoruhodným detailem Petřinova kulturního citění byl jeho jistě nutný souhlas (ne-li přímo žádost) s umístěním pamětní desky hudebního skladatele Josefa Bohuslava Foerster (* 1859–† 1951), který se v domě čp. 490/III narodil. Osazení inicioval Artuš Rektorys (* 1877–† 1971), ředitel Pražské úvěrní banky a hudební kritik. Magistrát záměr schválil v říjnu 1934 a deska se zde nachází dodnes (BÁRTOVÁ 2018, 12, 83).

28 Cf. BÁRTOVÁ 2018, 85, obr. č. 12.3.13, plán na rozdělení bytu z dubna 1939, kde je knihovna rozšířena o sousední pokoj, avšak pracovna již chybí.

29 Viz seznam v příloze č. II tohoto příspěvku. Tři staré tisky jsou vedle Petřinova ex libris opatřeny i ex libris zámecké knihovny v Děčíně patřící Thun-Hohensteinům.

30 NA SPS, č. j. 6119/48.

31 K Heineho působení v Československu viz ROKYTOVÁ 2009, 57–78; ROKYTOVÁ 2011, 57–62; SOUKUPOVÁ/STARÁ 1963.

32 Dvě nerealizované tužkové skici ex libris zobrazující pohled na Čertovku vedle Petřinova domu a pohled na jeho vstupní portál se zaparkovaným autem a sedícím psem jsou uloženy v Städtische Galerie im Lenbachhaus und Kunstbau München, inv. č. H 1409 a H 1699.

33 Písemné prameny k Bedřichu Petřinovi jsou dostupné zejména prostřednictvím oficiální úřední agendy policejní a majetkové správy i související komunikace s úřady v rámci poválečného vyrovnávání s německým obyvatelstvem. Většina zde uvedených dat a skutečností k Petřinově osobě pochází ze spisů: AMP Malý dekret, sign. 36-18253; AMP ONV Praha 1, inv. č. 17635, 7949; NA PŘ II, sign. P 1587/17, P 1588/2; ABS ÚSB, sign. 305-551-6/88-150; ABS HSVK, sign. 302-1-29/16. Jeho stopa a pracovní korespondence je obsažena také v SOA Praha ve fondu Ringhoffer (SOA Praha Ringhoffer, zejména kart. 1, 2 a 4).

Obr. 7. Praha 1-Malá Strana, čp. 490/III, Hrzánský palác, Velkopřevorské náměstí 1. Jižní a východní průčelí při pohledu ze dvora domu čp. 500 přes Čertovku. V té době palác obýval Bedřich Petřina s manželkou Marií (foto Antonín Alexander, 14. 3. 1931; Archiv hl. města Prahy, Sběrka fotografií, sign. I 9756).

Obr. 8. Praha 1-Malá Strana, čp. 490/III, Hrzánský palác, Velkopřevorské náměstí 1. Brána do nádvoří, vpravo od ní v 1. patře okno Petřinovy knihovny a na fasádě pamětní deska hudebního skladatele Josefa B. Foerstera (foto Brunner-Dvořák, 1938; NPÚ GnŘ, fotoarchiv, inv. č. F 5.130).

Obr. 9. Praha 1-Malá Strana, čp. 490/III, Hrzánský palác, Velkopřevorské náměstí 1. Plán na adaptaci bytu v 1. poschodí od architekta a stavitele Františka Šimáčka z listopadu 1927 (SA Praha 1). Za souhlas s publikováním plánu redakce děkuje panu Petru Cichoňovi.

firem navázaných na koncern. Ve 20. až 40. letech řešil i právní a majetkové záležitosti členů širší rodiny Ringhofferů včetně závětí či daní. Související korespondence z doby protektorátu ukazuje, že s některými z nich měl přátelské styky na nadstandardní úrovni.³⁴

Bedřich Petřina byl pravděpodobně apolitický, kosmopolitní člověk. Po otci pocházel z rodiny s ryze českými kořeny.³⁵ Jeho děd, význačný fyzik a matematik prof. PhDr. František Adam Petřina (* 1799 – † 1855), patřil mezi české vlastence, působil v Muzeu Království českého a byl členem Královské české společnosti nauk. Bedřichův otec Theodor (* 1842 – † 1928) byl zase významným

lékařem a akademikem, mj. působil léta v čele lékařské komory pro Čechy. Kariéra v převážně německojazyčném prostředí, a hlavně svazek s manželkou Octavií, rozenou Jaksch von Wartenhorst (* 1852 – † 1929), z přední pražské německé rodiny v roce 1872 však Theodora Petřinu v nacionálně vyhraněné společnosti postupně motivovala k identifikaci s její německou částí. Přesto patřil k národnostně smířlivým aktérům doby (VELEK 2019), což je charakteristika, kterou patrně zdědil i jeho syn Bedřich, jehož osoba může v atmosféře nacionálně vypjaté a bolestné doby 30. a 40. let působit až nepatřičným dojmem. Byl českým Němcem působícím ve struktuře německé firmy s českými zaměstnanci, přičemž údajně požíval přízně obou národnostních skupin. V roce 1930 se oženil s Židovkou Marií Hedvíkou Beckmannovou (* 1902 – † 1956) a součástí jeho životní strategie byla zjevně loajalita vůči československému státu, jemuž přispěl v kritickém roce 1938 do jubilejního fondu na obranu. Lišil se v tom od svého bratra Antona Petriny, který žil a působil jako lékař v rakouském Vöcklabrucku, kvůli čemuž si také změnil jméno na německojazyčnou variantu (VELEK 2019, 454, pozn. 45). Z tajného policejního šetření spolehlivosti vedení německého podniku Ringhoffer-Tatra, a.s., v roce 1938 vyšel Bedřich Petřina jako nezávadný.³⁶ Ihned v roce 1939 však požádal o německé občanství a setrval v nejvyšším vedení koncernu, jehož majitelé a zároveň Petřinovi zaměstnavatelé, blízcí spolupracovníci či přátelé se přihlásili k německé politice vstupem do NSDAP a kolaborací s okupační mocností.³⁷ Koncern Ringhoffer se zároveň podílel na arizaci židovského majetku v Československu (HLAČKA/BEK 2019, 138–140).

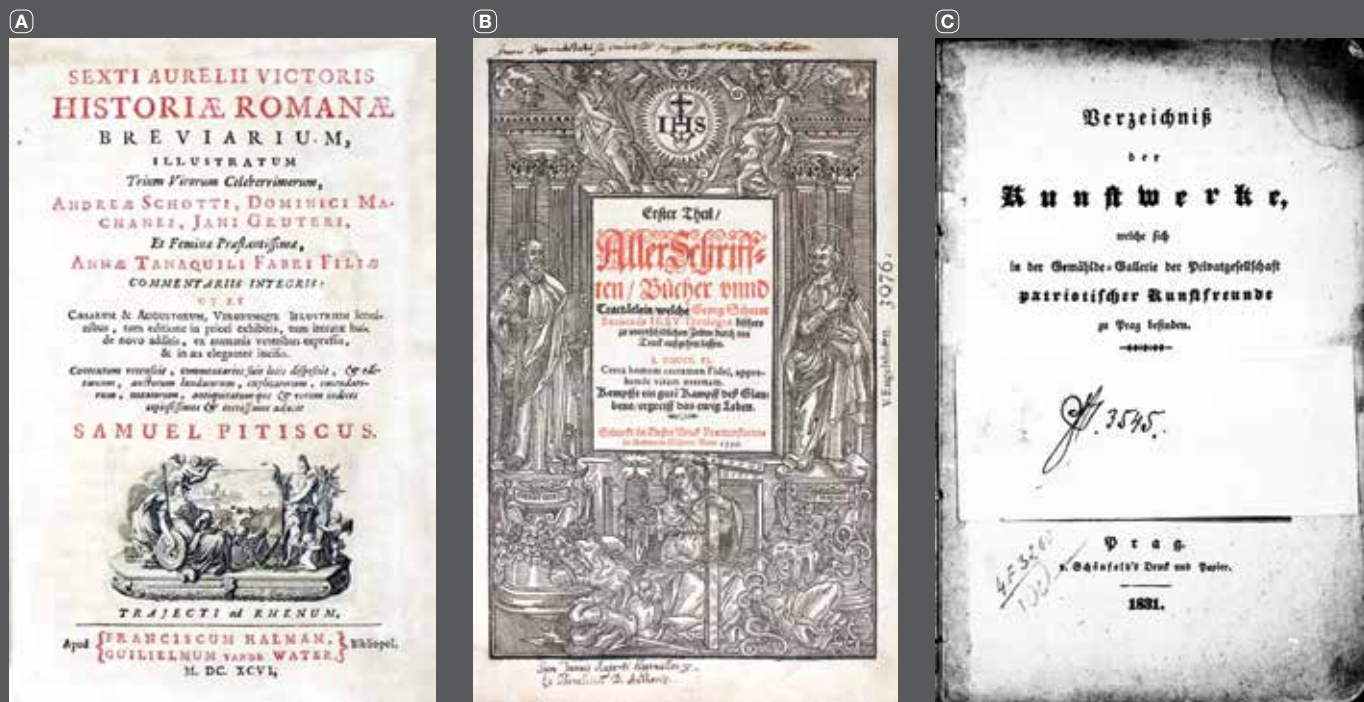
Obr. 10. Ex libris Bedřicha Petřiny, asi 1934, v tisku Raudnitzner *Schloß-Bilder* z Petřinovy knihovny (Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze, sign. E6838).

34 Korespondence s Annou (dcerou Alfreda Ringhoffera) a Maxem Scheibenhofovými mezi roky 1941 a 1943 (SOA Praha Ringhoffer, kart. 4). Max Petřinu oslovuje „Lieber Freund“ a z obsahu vyplývá, že se znali také s Petřinovou manželkou oslovanou její rodinnou přezdívkou „Mimi“.

35 AMP Sběrka matrik, sign. TRS N10, pag. 54 (křtěn jako Friedrich Franz Karl, podepisoval se však celý život Bedřich); AMP MHMP I., kart. 220, č. 61.

36 NA PP II, sign. 42/O-52/20.

37 Týkalo se to Františka IV. a Hanuše Ringhofferových (HLAČKA/BEK 2019, 129–130). Je otázkou dalšího bádání, zda lze interpretovat jejich kroky jako odůvodněné ideovým přesvědčením či jako pragmatické v zájmu udržení firmy.

Obr. 11. Titulní listy tří tisků z Petřinovy knihovny identifikovaných podle ex libris: **A** – *Historiae romanae breviarium* (viz Příloha č. II, bod 4); **B** – Schererovy *Aller Schrifften, Bücher und Tractatein* (viz Příloha č. II, bod 6); **C** – *Verzeichniß der Kunstwerke* (viz Příloha č. II, bod 7). Dostupné na ALCUIN BOOKS 2024 online, ANTIQUARIAT INLIBRIS GILHOFFER 2024 online, <<https://ng.kpsys.cz/records/2bf49e92-30cf-43bc-88b8-45e48017394e>>.

Obr. 12. Thomas Theodor Heine, 1934: Nerealizované návrhy ex libris Bedřicha Petřiny (Städtische Galerie im Lenbachhaus und Kunstbau München. **A** – inv. č. H 1409, **B** – inv. č. H 1699).

Petřina se tak dostal do nebezpečného soukolí protichůdných zájmů, v němž však obstál mj. tím, že se ani po nátlaku nerozvedl s manželkou židovského původu. V důsledku toho mu bylo údajně vázáno osobní finanční konto, jak bylo jinak běžné u občanů neněmecké národnosti, a omezeny společenské aktivity. Překvapivě se však on a především jeho manželka vyhnuli mnohem horším formám perzekuce. Působí až kontroverzním dojmem, že takto vysoce postavený úředník průmyslového podniku dodávajícího mj. zakázky pro *Wehrmacht* nebyl za těchto okolností zbaven svého postavení a německého občanství, mezitím co jeho manželka byla ochráněna před holocaustem. Sám Petřina to později vysvětloval svým vysokým věkem, kdy lidem nad 60 let již nebylo německé občanství odebíráno. Další okolnosti však zřejmě zůstanou neznámy. Pozitivním faktorem snad mohly být dlouholeté nadstandardní vztahy s širokou rodinou Ringhofferů, kteří svého loajálního ředitele podniku i rodinného advokáta zjevně neměli v zájmu poškodit. Začátkem roku 1941 také přestál infarkt, což jej na nějakou dobu zcela vyřadilo z práce. Po svém návratu se již vzdal všech dosavadních funkcí a přijal pozici personálního referenta, kterou vykonával *de facto* jen omezeně. Těsně před osvobozením, 30. dubna 1945, pak odešel do penze.

Od května 1945 až do své emigrace koncem roku 1948 těžce nemocný Petřina permanentně řešil, částečně již prostřednictvím právních zástupců, obhajobu svého i manželčina nároku na československé občanství a záchranu majetku jak z důvodu přihlášení se k německé národnosti již před válkou a získání německého občanství začátkem okupace, tak i kvůli angažmá ve vedení strategicky významného průmyslového podniku vlastněného Hanušem Ringhofferem kolaborujícím s okupační mocností. Na základě mnoha svědectví dokládajících Petřinovo demokratické smýšlení, kladný vztah k českým zaměstnancům podniku, navzdory zákazům vyplácení plného platu rodinám vězněných zaměstnanců či účelové zaměstnávání dělníků, aby nemuseli být nasazeni na práce v říši, byl uznán jeho kladný vztah k československému státu a bylo mu navráceno československé občanství. Významnou roli hrál fakt, že se ani navzdory nátlaku nerozvedl s manželkou židovského původu, jejíž část rodiny byla zavražděna v koncentračních táborech. Přesto se manželé patrně v roce 1948 rozhodli emigrovat do São Paula v Brazílii díky vizům zprostředkovaným bolívijským konzulátem v Paříži, přes nějž nejspíše vedla jejich cesta.³⁸ Marie Petřinová pak byla v Brazílii zaměstnána ve firmě svého bratrance Fritze Hechta, který tam s částí rodiny emigroval již dříve.

Hořkou dohru měl Petřinův vztah k podniku, kde celý život pracoval, neboť v poválečné době se dostal s čerstvě znárodněným a přejmenovaným národním podnikem Tatra do ostrého sporu, kdy závodní rada podniku označovala Petřinu navzdory zmíněným svědectvím za kolaboranta, germanizátora protičeského smýšlení, zatímco Petřina vznesl vůči podniku finanční nároky. V důsledku námitek závodní rady proti navrácení československého občanství a zrušení národní správy jeho majetku byl Petřinův případ opakovaně přezkoumáván. V době, kdy Petřina již podnikal rozhodné kroky k vystěhování do Jižní Ameriky, si úřady paralelně předávaly jeho spisy za účelem šetření. Ještě ve chvíli, kdy byl řešen jeho vystěhovalecký cestovní pas, se Petřina prostřednictvím nového advokáta bránil podrobnou obhajobou svého jednání za okupace vůči obviněním závodní radou podniku Tatra. Národní správa jeho luxusního domu na Velkopřevorském náměstí nakonec nebyla nikdy zrušena a Petřina kvůli vydání povolení k vystěhování podepsal renunciační prohlášení, na jehož základě nemovitost připadla československému státu. Po emigraci manželů Petřinových se ještě vlekle šetření ohledně možné konfiskace majetku, překvapivě však zapadlé renunciační prohlášení bylo uplatněno až v roce 1959, kdy byl dům převeden na Obvodní podnik bytového hospodářství Prahy 1.³⁹

Obsah zmíněné knihovny v domě byl rozprodán v pražských antikvariátech, což napovídá, že Petřina v Československu zanechal spolu se svým domem i značnou část movitého majetku. Rovněž zmíněné vývozní povolení uměleckých předmětů obsahující jen osm málo hodnotných položek, z poloviny rodinných portrétů, napovídá, že si s sebou Petřinovi nevzali ani svou hodnotnou uměleckou sbírku. To potvrzuje také pamětník oslovený autorem příspěvku, potomek sestřence Marie Petřinové, který v rodinných pamětech nevede v patrnosti, že by se taková sbírka s Petřinovými do Brazílie dostala, ani o ní nemá žádné jiné zprávy. Pokud tedy v době vystěhování ještě vůbec existovala, pak nejpozději tehdy byla rozpuštěna. Petřina ji ale mohl rozprodát za účelem získání financí, přenechat svým přátelům, známým (byl bezdětný) či ji zanechat ať už dobrovolně, či nikoliv jejímu osudu.

38 NA PŘ II, sign. P 1587/17, výzva generálního konzula bolívijského k vyzvednutí viz.

39 AMP ONV Praha 1, inv. č. 17635; SA Praha 1.

Petřina sám zemřel nedlouho poté v roce 1953, krátce nato i jeho výrazně mladší manželka. Asi již tou dobou byly předměty ze sbírky dostupné na uměleckém trhu, neboť už v roce 1954 byl obraz *Odpočinek na útěku do Egypta* zmíněn v uměleckohistorické publikaci jako součást soukromé sbírky v Amsterdamu (MARLIER 1954, 156, pozn. 18). Ostatní díla ze sbírky, zřejmě v rukou soukromých sběratelů, zatím čekají na poodhalení svých poválečných osudů.

Patrně malou soukromou sbírku Bedřicha Petřiny poznáváme pouze skrze selektivní průzory publikací, do nichž se některá vybraná díla dostala. Osud sbírky zase pouze tušíme prostřednictvím životního příběhu pozoruhodné osoby jejího majitele. Díla samotná, později roztroušená na uměleckém trhu, zatím stále čekají na své zmapování, aby bylo možné sbírku hlouběji analyzovat, podrobněji interpretovat a uměleckohistoricky vyhodnotit. Tomu by mohlo poskytnout podporu také obdobné zachycení dobové praxe a strategií drobnějších sběratelů Petřinova formátu, jež zatím stále pro meziválečné období chybí.

PŘÍLOHA č. I

SOUPIS IDENTIFIKOVANÝCH DĚL PETŘINOVY SBÍRKY

Datace a atribuce děl v soupise se převážně opírá o citované publikace, jejichž autoři měli možnost díla přímo zkoumat. Ověřit je není možné, protože všechna díla jsou dnes nedostupná v neznámých soukromých sbírkách.

Truchlící Madona (ze sousoší kalvárie)	
severní Čechy (?), kolem 1415	
dřevořezba s polychromií, výška 153 cm	
provenience:	původní určení neznámé ► později údajně v blíže neurčitěm šlechtickém majetku v severních Čechách ► 1935 doloženo v majetku Bedřicha Petřiny ► další osud neznámý
bibliografie:	OPITZ 1935a, 13, č. kat. 26 • PEČÍRKA 1935
reprodukce:	SUDEK PROJECT online, inv. č. S9126BN, S9127BN, S9127AN • výřez ze Sudkovy fotografie použit v katalogu OPITZ 1935a, obrazová příloha • a v časopise DÍLO 1935, 181

Sv. Kryštof	
neznámý řezbář, konec 15. století	
dřevořezba s polychromií, výška 150 cm	
provenience:	původní určení neznámé ► později v neznámém maďarském majetku ► 1935 doloženo v majetku Bedřicha Petřiny ► další osud neznámý
bibliografie:	OPITZ 1935a, 25, č. kat. 140
reprodukce:	SUDEK PROJECT online, inv. č. S9124N, S9125N, S13591N, S13592N • Sudkova upravená fotografie otištěna v časopise DÍLO 1935, 169

Podobizna dámy	
jihoněmecký malíř ⁴⁰ , počátek 16. století	
olej na dřevě, 30 x 21 cm	
provenience:	původní určení neznámé ► 1929 doloženo v majetku Bedřicha Petřiny ► další osud neznámý
bibliografie:	FEIGL 1929a, č. kat. 1 (nizozemský malíř) • FEIGL 1929–1930a, č. kat. 1 • FEIGL 1929–1930b, č. kat. 1
reprodukce:	obsaženo v bibliografii

40 Za upřesnění atribuce děkuji Olze Kotkové z Národní galerie v Praze.

Ukřižování z Vrchotových Janovic

připisováno dílně tzv. Mistra Chudenického oltáře, kolem 1510

malba na dřevěné desce, 75 × 52 cm

1938 restaurováno Jindřichem Hlavínem

provenience: původní určení neznámé ▶ 1898 doloženo v soupise památek (PODLAHA/ŠITTLER 1898) ▶ 1912 fotografií⁴¹ na zámku Vrchotovy Janovice v ložnici Sidonie Nádherné (na zámku možná nepřímo doloženo již k roku 1879, cf. NÁDHERNÁ 1998, 76–77) ▶ 1937 prodáno Sidonií Nádhernou údajně do starožitnického závodu jistého P. K. Pražáka ve Voticích ▶ tam zakoupeno Bedřichem Petřinou ▶ poté neznámé pohyby na uměleckém trhu ▶ 2005 draženo v aukční síni Bonhams SKINNER v Bostonu za 9400 \$ ▶ další osud neznámý

bibliografie: PODLAHA/ŠITTLER 1898, 34, 38, obr. 43 • PEŠINA 1936–1938, 79 • PEŠINA 1939 (Mistr Chudenického oltáře) • PEŠINA 1940, 147–149 • PEŠINA 1950, 49–50, obr. 107 • PEŠINA 1967, 358 • PEŠINA 1984, 589 • BONHAMS SKINNER 2005 online • HAMSÍKOVÁ 2009, 291 • KETMANOVÁ 2010, 58 • HAMSÍKOVÁ 2011, 123, č. kat. 11 • ŠINDLÁŘ 2024, 83–84

reprodukce: obsaženo v bibliografii

Odpočiněk na útěku do Egypta

anonym, Antverpy, 2. čtvrtina 16. století (v minulosti připisováno Adriaenu Isenbrandtovi, neznámému následovníku Joachima Patinira nebo Janu Wellensovi de Cock)

olej na dřevě, 49 × 58 cm (uváděno též 51 × 60 cm)

provenience: původní určení neznámé ▶ k prosinci 1926 uvedeno ve fototéce RKD „Ksth. Jos. Siri Hlava, Praag, Dec. 1921“ [obchodník s uměním Josef Jiří Hlava] ▶ v prosinci 1926 zaznamenáno prostřednictvím Friedländerovy fototéky v uměleckém obchodě Kunsthandel S. F. Meissl v Berlíně na Kurfürstenstrasse 113 ▶ poté neznámé kdy zakoupil Bedřich Petřina, u něž doloženo k roku 1931 a 1935 ▶ 1954 publikována fotografie obrazu s identifikací původu v soukromé antverpské sbírce ▶ 1996 nejprve prodáno v aukční galerii Phillips jako „majetek džentlmena“ za 50.000 £ a následně vystaveno na Bienále starožitníků v Paříži galerií De Jonckheere ▶ dále prodáno neznámému majiteli, který jej dražil v roce 2009 v aukční síni May & Duhamel v Roubaix ▶ další osud neznámý

bibliografie: FEIGL 1931, 6, 13, č. kat. 94 (Joachim Patinir – způsob) • NOVOTNÝ 1930–1931, 144 • NIKODÉM 1931 • VOLAVKA 1931 • FEIGL 1931–1932, 9, č. kat. 1 • OPITZ 1935a, 24, č. kat. 134 (Adriaen Isenbrandt) • MARLIER 1954, 156, pozn. 18., obr. 22 (Joachim Patinir) • PHILLIPS 1996, č. kat. 42 • DE JONCKHEERE 1996, č. kat. 2 (Jan Wellens de Cock) • MAY & DUHAMEL 2009, č. kat. 11 • RKD IMAGES s. d. online (anonymní antverpský manýrista)

reprodukce: obsaženo v bibliografii

PŘÍLOHA č. II

SOUPIS KNIH IDENTIFIKOVANÝCH V PETŘINOVĚ KNIHOVNĚ PROSTŘEDNICTVÍM EX LIBRIS (chronologicky podle data vydání)

1. Xenophon: Opera, partim Graecorum exemplarium collatione recognita, partim a iuris doctissimis iam primum latinitate donata. [...] Basileae 1534. Tisk uložen v Moravské zemské knihovně, sign. ST3-0301.380.
2. Silvestro Aldobrandini: In primvm Institutiovm Ivstiniani librvm commentarivs [...] Venetiis 1548. Tisk uložen v Moravské zemské knihovně, sign. ST3-0752.536. Ex libris tohoto tisku zaznamenává Jaroslav VOBR (1981, I, 9, č. kat. 28), který v tisku našel i ex libris zámecké knihovny v Děčíně (Tetschner Bibliothek) Thun-Hohensteinů.

41 SOA Praha Vs Vrchotovy Janovice, sign. II/8, inv. č. 1066, fotografie č. 92 (Sidie's bedroom).

3. Gasparo Contarini: La Repvblica, e i Magistrati di Vinegia. [...] Nuouamente fatti uolgari [...]. Vinegia 1548. Tisk uložen v Moravské zemské knihovně, sign. ST1-0714.126. Ex libris tohoto tisku zaznamenává Jaroslav VOBR (1981, I, 103, č. kat. 336).
4. Sextus Aurelius Victor: Historiæ romanæ breuiarium [...] / De vita et moribus imperatorum romanorum [...]. Trajecti ad Rhenum 1696. Tištěný jednosvazkový konvolut obsahuje též ex libris zámecké knihovny v Děčíně (Tetschner Bibliothek) Thun-Hohensteinů. V současnosti je již od roku 1997 nabízen antikvariátem Alcuin Books, Scottsdale, Arizona, USA (ALCUIN BOOKS 2024 online; souběžně na ABEBOOKS 1997 online).
5. Johann Wolfgang von Goethe: Die Leiden des jungen Werthers. Hanau–Düsseldorf 1775. Tisk uložen v Knihovně Národního muzea, sign. Dušek 322.
6. Georg Scherer, SJ: Aller Schrifften, Bücher unnd Tractätlein [...]. Bruck an der Thaya, 1599–1600. Tištěný exemplář obsahuje též ex libris zámecké knihovny v Děčíně (Tetschner Bibliothek) Thun-Hohensteinů. Od roku 2000 je nabízen vídeňským antikvariátem INLIBRIS Gilhofer (ANTIQUARIAT INLIBRIS GILHOFER 2024 online; souběžně na ABEBOOKS 2000 online).
7. *Sine* [Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Böhmen]: Verzeichniss der Kunstwerke, welche sich in der Gemälde-Gallerie der Privatgesellschaft patriotischer Kunstfreunde zu Prag befinden. Prag 1831. Tisk uložen v knihovně Národní galerie v Praze, sign. NG1831/1/a, kam byl zakoupen v roce 1986 z antikvariátu v Karlově ulici v Praze. Obsahuje četné rukopisné poznámky několika majitelů.
8. Carl Ernest Sieber / Johann Gottfried Abraham Frenzel: Verzeichniss einer ausgewählten Sammlung von Original- Oel- und Pastellgemälden grösstentheils älterer und auch neuerer Meister aller Kunstschulen, besonders aus dem Nachlass des zu Prag verstorbenen Grafen Franz von Sternberg-Manderscheid etc. [...]. Dresden 1846. Tisk uložen v knihovně Národní galerie v Praze, sign. AA3575, kam byl zakoupen v roce 1986 z antikvariátu v Karlově ulici v Praze.
9. *Sine*: Raudnitzer Schloß-Bilder : Portraite von Lobkowitzen, Pernsteinen, Rosenbergen und ihnen anverwandten Familien, Souverainen, und anderen berühmten Personen aus dem XV. bis XIX. Jahrhunderte. Prag 1860. Tisk uložen v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, sign. E6838.
10. *Sine* [Johann B. Chlumetzky]: Katalog der Chlumetzky'schen Gemälde-Sammlung in Prag. Prag 1863. Tištěný exemplář ze soukromé knihovny Lubomíra Slavička.
11. Hugo Toman: Catalogue raisonné zur Bildersammlung alter Meister des JUDr. Hugo Toman in Prag. Prag 1884. Tisk uložen v knihovně Národní galerie v Praze, sign. C2236/b, kam zakoupen v roce 1986 z antikvariátu v Karlově ulici v Praze.
12. *Sine* [Kunsthistorische Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses]: Führer durch die Gemälde-Galerie : I. Theil : Gemälde alte Meister. Wien 1892. Tištěný exemplář ze soukromé knihovny Lubomíra Slavička, zakoupený v pražském antikvariátu.
13. André Jolles: Architektur und Kunstgewerbe in Alt-Holland. München 1913. Tištěný exemplář byl nabízen v minulosti pražským antikvariátem Arco (ARCO s. d. a online).
14. Caroline Henriette de Jonge / Willem Vogelsang: Holländische Möbel und Raumkunst 1650–1780. Stuttgart 1922. Tištěný exemplář byl nabízen v minulosti pražským antikvariátem Arco (ARCO s. d. b online).

PRAMENY

- ABS HSVK — Archiv bezpečnostních složek, fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-1-29/16.
- ABS ÚSB — Archiv bezpečnostních složek, fond Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-551-6/88-150.
- AMP Bytový podnik — Archiv hlavního města Prahy, fond Bytový podnik hlavního města Prahy, 1949–1956, inv. č. 877, sign. 490/1, kart. 40, Praha III – Malá Strana, dům čp. 490/1, 1952; tržová smlouva z 30. 6. 1927 mezi prodávajícím H. Veselým a kupujícím B. Petřinou.
- AMP Malý dekret — Archiv hlavního města Prahy, fond Malý dekret, 1945–1948, sign. 36-18253, spis Bedřich Petřina.
- AMP MHMP I. — Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., Referát IV, popisní, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, kart. 220, č. 61, Petřina, Bohdan (Theodor; 1842).

- AMP ONV Praha 1 — Archiv hlavního města Prahy, fond Úřad městské části Praha 1 (ONV Praha 1), (1904) 1940 – 2012, hospodaření s národním majetkem, kart. 411, inv. č. 17635, 7949.
- AMP Sbírka matrik — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik – katolické, vnitřní obvody, Praha II – Nové Město, kostel Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, matrika narozených (1877–1891), sign. TRS N10.
- AUK — Archiv Univerzity Karlovy, fond Disertační práce Filozofické fakulty UK, 1882–1953, č. 1974, Jaroslav Pešina, Pozdně gotické deskové malířství v Čechách do doby kolem r. 1500.
- BÁRTOVÁ 2018 — Martina BÁRTOVÁ: Hrzánský palác : Čp. 490, Malá Strana, Velkopřevorské nám. 1, Praha 1 : Stavebně-historický průzkum. Praha 2018, strojepis. Uloženo: NPÚ ÚOP středních Čech, dokumentační fondy, inv. č. P 230A.
- NA PP II — Národní archiv, Praha, Policejní ředitelství Praha II – prezidium (1931–1940), kart. 1030, sign. 42/O-52/20.
- NA PŘ II — Národní archiv, Praha, Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna (1941–1951), kart. 8591, sign. P 1587/17, spis Petřina Bedřich; sign. P 1588/2, spis Petřina Marie.
- NA SPS — Národní archiv, Praha, Státní památková správa, inv. č. 240, Potvrzení státního památkového úřadu k vývozu starožitností [...], Vývoz z r. 1948–1953, č.j. 6119/48.
- SA Praha 1 — Stavební archiv Úřadu městské části Praha 1, plánová a spisová dokumentace, složka čp. 490/III, Malá Strana.
- SOA Praha Ringhoffer — Státní oblastní archiv v Praze, fond Ringhoffer, kart. 1 – Osvědčení o st. občanství...; kart. 2 – Odměny a dary za 35letou službu, výkazy...; kart. 4 – korespondence ředitele závodu B. Petřiny s advokáty.
- SOA Praha Vs Vrchotovy Janovice — Státní oblastní archiv v Praze, fond Velkostatek Vrchotovy Janovice, sign. Ac 47, kart. 12, deník Sidonie Nádherné; sign. II/8, inv. č. 1066, fotografie č. 92 (Sidie's bedroom).
- SUDEK PROJECT online — Ústav dějin umění AV ČR, projekt Josef Sudek a fotografická dokumentace uměleckých děl, fotografie Madony, inv. č. S9126BN, S9127BN, S9127AN; fotografie sv. Kryštofa, inv. č. S9124N, S9125N, S13591N, S13592N. Dostupné na <<http://www.sudekproject.cz>> [vid. 2024-09-30].

LITERATURA

- sine 1929 — sine: Výstava podobizen z XVI.–XIX. století z pražského soukromého majetku. Pestrý týden 4, 1929/47, 15.
- sine 1935 — sine: Červnová výstava v domě J.U.V. ve Voršílské ulici : Madona (1350–1550) : Církevní malířství a plastika ze soukromého majetku pražského. Dílo 26, 1935/7, 147.
- sine 1946 — sine: Seznam osob německé národnosti, žádajících za československou státní příslušnost [...]. Věstník hlavního města Prahy 49, 1946/2, 5. 3. 1946 (zvláštní vydání), 94.
- ABEBOOKS 1997 online — sine: položka *Historiae Romanae Breviarium* (Sextus Aurelius Victoris Breviary of Roman History) together with *De Vita et Moribus Imperatorum Romanorum* (extracts from the life and manners of the Roman emperors). In: AbeBooks, publikováno 11. 10. 1997, <<https://www.abebooks.co.uk/Historiae-Romanae-Breviarium-Sextus-Aurelius-Victoris/13060470468/bd>> [vid. 2024-09-30].
- ABEBOOKS 2000 online — sine: položka Erster (-ander) Theil, aller Schrifften, Bücher unnd Tractätlein : Scherer, Georg, SJ. In: AbeBooks, publikováno 22. 11. 2000, <<https://www.abebooks.com/first-edition/Erster--ander-Theil-aller-Schrifften-Bücher/1153262577/bd>> [vid. 2024-09-30].
- ALCUIN BOOKS 2024 online — sine: položka *Historiae Romanae Breviarium* (Sextus Aurelius Victoris Breviary of Roman History) together with *De Vita et Moribus Imperatorum Romanorum* [...]. Item #014909. In: Alcuin Books, aktualizace 2024, <<https://www.alcuinbooks.com/pages/books/014909/sexti-aurelii-victoris/historiae-romanae-breviarium-sextus-aurelius-victoris-breviary-of-roman-history-together-with>> [vid. 2024-10-16].
- ANTIQUARIAT INLIBRIS GILHOFFER 2024 online — sine: položka Scherer, Georg, SJ. Erster (-ander) Theil, aller Schrifften, Bücher unnd Tractätlein. Art.-Nr.: BN#18480. In: Antiquariat INLIBRIS Gilhofer Nfg., aktualizace 2024, <https://inlibris.com/de/item/bn18480_de/> [vid. 2024-09-30].
- ARCO s. d. a online — sine: položka Architektur und Kunstgewerbe in Alt-Holland. In: Antikvariáty, <<https://www.antikvariaty.cz/index.php?action=ShowImages&id=405250>> [vid. 2024-09-30].
- ARCO s. d. b online — sine: položka Holländische möbel und raumkunst 1650–1780. In: Antikvariáty, <<https://www.antikvariaty.cz/index.php?action=ShowImages&id=482585>> [vid. 2024-09-30].
- BARTLOVÁ 1999 — Milena BARTLOVÁ: Život a dílo Josefa Opitze – Josef Opitz – sein Leben und sein Werk. In: Gotické sochařství a malířství v severozápadních Čechách : Sborník z kolokvia u příležitosti 70. výročí vystavy Josefa Opitze. Michaela Neudertová / Petr Hrubý (eds), Ústí nad Labem 1999, 9–24.
- BLAŽIČEK 1935 — Oldřich Jakub BLAŽIČEK ml.: K výstavě Madony, církevního malířství a sochařství doby 1350–1550. Dílo 26, 1935/8–9, 172–180.
- BLUMBERG 1931 — Ernst BLUMBERG: Landschaften aus Privatbesitz. Prager Tagblatt 56, 1931/16, 18. 1. 1931, 6.
- BONHAMS SKINNER 2005 online — sine [BONHAMS SKINNER]: položka 203 Master of the Chudenice (Czechoslovakian, ac. 1510) The Crucifixion. In: Bonhams SKINNER, Auction American & European Works of Art – 2269, 4. 3. 2005, Boston, <<https://www.skinnerinc.com/auctions/2269/lots/203>> [vid. 2024-09-30].
- CIBULKA 1935 — Josef CIBULKA: Dnešní význam výstavy Madony. Dílo 26, 1935/8–9, 151–154.

- ČAPEK 1929 — jč [Josef ČAPEK]: Krasoumná jednota zahájila své výstavy [...]. Lidové noviny 37, 1929/512, 11. 10. 1929, 7.
- ČAPEK 1931 — jč [Josef ČAPEK]: Krajiny ze čtyř století. Lidové noviny 39, 1931/42, 24. 1. 1931, 9.
- ČAPEK 2021 — Josef ČAPEK: Krasoumná jednota zahájila své výstavy [...] (Lidové noviny, 11. 10. 1929). In: Josef Čapek, Publicistika 3 : Výtvarné eseje a kritiky 1921–1930. Eva Forstová et al. (eds), Praha 2021, 617–618.
- ČAPEK 2022 — Josef ČAPEK: Krajiny ze čtyř století (Lidové noviny, 24. 1. 1931). In: Josef Čapek, Publicistika 4 : Výtvarné eseje a kritiky 1931–1939. Eva Forstová / Tomáš Stejskal et al. (eds), Praha 2022, 8–10.
- DE JONCKHEERE 1996 — *sine* [Galerie De JONCKHEERE]: Tableaux de maîtres flamands et hollandais des XVIe et XVIIe siècles (XVIIIe Biennale Internationale des Antiquaires). Aukční katalog. Paris 1996.
- DÍLO 1935 — Jaroslav Kolman CASSIUS ET AL. (eds): obrazová část dvojčísla výstavy „Madona, církevní malířství a sochařství doby 1350–1550“. Dílo 26, 1935/8–9, 151–190.
- FEIGL 1929a — Hugo FEIGL: Podobizny XVI.–XIX. století z pražského soukromého majetku. Praha 1929.
- FEIGL 1929b — Hugo FEIGL: Porträt-Ausstellung im Künstlerverein. Prager Tagblatt 54, 1929/231, 3. 10. 1929, 6.
- FEIGL 1929–1930a — Hugo FEIGL: Podobizny ze čtyř století : 24 podobizny z pražského soukromého majetku. Praha 1929–1930.
- FEIGL 1929–1930b — Hugo FEIGL: Bildnisse aus vier Jahrhunderten : 24 Porträts aus Prager Privatbesitz. Prag 1929–1930.
- FEIGL 1931 — Hugo FEIGL: Krajiny ze čtyř století : 125 obrazů z pražského soukromého majetku. Praha 1931.
- FEIGL 1931–1932 — Hugo FEIGL: Krajiny ze čtyř století : 22 obrazy z pražského soukromého majetku. Praha 1931–1932.
- FILIP 1931 — O. FILIP: Krajiny ze čtyř století. Československá republika 252, 1931/20, 23. 1. 1931, 6–7; 1931/22, 25. 1. 1931, 6.
- GUBÍKOVÁ/PRONTEKEROVÁ 2015 — Renáta GUBÍKOVÁ / Markéta PRONTEKEROVÁ: Josef Opitz (1890–1963) jako vědec, umělec i osobnost – Josef Opitz (1890–1963) als Kunsthistoriker, Künstler und Persönlichkeit. In: Josef Opitz a umění na Chomutovsku a Kadaňsku 1350–1590 = Josef Opitz und die Kunst im Komotauer und Kaadner Land 1350–1590. Renáta Gubíková / Markéta Prontekarová (eds), Chomutov 2015, 15–54.
- HAMSÍKOVÁ 2009 — Magdaléna HAMSÍKOVÁ: Die Einflüsse Cranachs des Älteren auf die Böhmisches und Mährische Malerei der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In: Böhmen und das Deutsche Reich : Ideen- und Kulturtransfer im Vergleich (13.–16. Jahrhundert). Eva Schlottheuber / Hubertus Seibert (eds), München 2009.
- HAMSÍKOVÁ 2011 — Magdaléna HAMSÍKOVÁ: Recepce díla Lucase Cranacha st. v malířství první poloviny 16. století v Čechách. Disertační práce, Praha 2011. Uloženo: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění.
- HELFERT/KUTAL 1935 — Jaroslav HELFERT / Albert KUTAL: Výstava gotického umění na Moravě a ve Slezsku. Brno 1935.
- HERC 2021 — Svatopluk HERC: Živnostenská banka a Ringhofferovy závody v letech 1918–1938 : Příspěvek k poznání vztahu obchodních bank a průmyslu za první republiky – Živnostenská banka and the Ringhoffer Company, 1918–1938 : Contribution to the History of Relations between Banks and Industry during the First Czechoslovak Republic. In: HLAVAČKA/HOŘEJŠ ET AL. 2021, 114–121.
- HLAVAČKA/BEK 2019 — Milan HLAVAČKA / Pavel BEK: Ringhofferové : Rodina a podnikání – The Ringhoffers : A Family Business History. Praha 2019.
- HLAVAČKA/HOŘEJŠ ET AL. 2021 — Milan HLAVAČKA / Miloš HOŘEJŠ ET AL.: Fenomén Ringhoffer : Rodina, podnikání, politika – The Ringhoffers: Family – Business – Politics. Praha 2021, 2. vydání.
- JANATKOVÁ/VLNAS 2013 — Alena JANATKOVÁ / Vít VLNAS: Pražská Národní galerie v protektorátu Čechy a Morava – Die Prager Nationalgalerie im Protektorat Böhmen und Mähren. Praha 2013.
- KETMANOVÁ 2010 — Kristina KETMANOVÁ: Grafické předlohy v českém pozdně gotickém umění. Diplomová práce, Brno 2010. Uloženo: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění.
- KLÍPA/OTTOVÁ 2014 — Jan KLÍPA / Michaela OTTOVÁ: Josef Opitz a současné přístupy k výzkumu vizuální kultury severozápadních Čech (1250–1550). In: Trans montes : Podoby středověkého umění v severozápadních Čechách – Trans montes : The forms of medieval art in north-western Bohemia. Aleš Mudra / Michaela Ottová (eds), Praha 2014, 15–31.
- KONEČNÁ 2016 — Monika KONEČNÁ: Sbírka obrazů Richarda Morawetze. Bakalářská práce, Brno 2016. Uloženo: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění.
- KOTKOVÁ 2013 — Olga KOTKOVÁ: Komu se líbily malby starých německých a rakouských mistrů? : Sběratelství německých a rakouských deskových obrazů 14.–16. století v Národní galerii v Praze – Who liked the paintings of the old German and Austrian masters? : Art collecting of the German and Austrian panel paintings from the 14th to the 16th centuries at the National Gallery in Prague. Marginalia Historica 4, 2013/2, 53–88.
- KOTKOVÁ 2021 — Olga KOTKOVÁ (ed.): Falza? Falza! – Forgeries? Forgeries! Katalog k výstavě. Praha 2021.
- KOTKOVÁ/VLNAS 2009 — Olga KOTKOVÁ / Vít VLNAS: „Pítí plnými doušky Evropu a její krásy“ : Staré evropské umění ze sbírek Joe Hlouchy v Národní galerii v Praze – “To Drink Europe and its Beauties in Gulps” : Old European Art from Collection of Joe Hloucha in the National Gallery in Prague. In: Orbis artium : K jubileu Lubomíra Slavička. Jiří Kroupa / Michaela Šeferisová Loudová / Lubomír Konečný (eds), Brno 2009, 777–795.

- LILLIE 2003 — Sophie LILLIE: Was Einmal War : Handbuch der enteigneten Kunstsammlungen Wiens. Wien 2003.
- MANDAŽIEV/NOVOTNÝ 2021 — Petr MANDAŽIEV / Michal NOVOTNÝ: Vily Ringhofferů na Smíchově – Ringhoffer Residences in Smíchov. In: HLAVAČKA/HOŘEJŠ ET AL. 2021, 420–470.
- MARLIER 1954 — Georges MARLIER: Erasme et la peinture flamande de son temps. Damme 1954.
- MATĚJČEK 1931 — Antonín MATĚJČEK: Krajiny ze čtyř století. Umění 4, 1930–1931/6, duben 1931, 283–285.
- MAY & DUHAMEL 2009 — *sine* [MAY & DUHAMEL associés]: Vente Roubaix 30/31 mars 2009. Aukční katalog. S. l. 2009.
- NÁDHERNÁ 1998 — Sidonie NÁDHERNÁ: Kronika Vrchotových Janovic. Praha 1998.
- NIKODÉM 1931 — N. [Viktor NIKODÉM]: Krajiny ze čtyř století. Národní osvobození 1931/41, 10. 2. 1931, 4.
- NOVOTNÝ 1929–1930 — Vladimír NOVOTNÝ: Podobizny 16.–19. století z pražského soukromého majetku (Výstava Krasoumné jednoty.). Volné směry 27, 1929–1930/7–9, 204–206.
- NOVOTNÝ 1930–1931 — vn. [Vladimír NOVOTNÝ]: Krajiny ze čtyř století : Krasoumná jednotka. Volné směry 28, 1930–1931/[4], 144–145.
- OPITZ 1928 — Josef OPITZ (ed.): Gotische Malerei und Plastik Nordwestböhmens. Brůx–Komotau 1928.
- OPITZ 1935a — *sine* [Josef OPITZ]: Madona : Církevní malířství a sochařství doby 1350–1550 z klášterního a soukromého majetku. Katalog výstavy. Praha 1935.
- OPITZ 1935b — Josef OPITZ: Výstava „Madona“ v Praze. Umění 9, 1935–1936/1, září 1935, 43–44.
- PEČÍRKA 1929 — Jaromír PEČÍRKA: Meisterbildnisse des XVI.–XIX. Jahrhunderts : Im Kunstverein (Prag II., Pštrossova 12). Prager Presse 9, 1929/293, 27. 10. 1929, 9–10.
- PEČÍRKA 1930 — J. P. [Jaromír PEČÍRKA]: Výstavou podobizen XVI.–XIX. stol. z pražského soukromého majetku [...]. Umění 3, 1929–1930/1, leden 1930, 60–62.
- PEČÍRKA 1931 — Jaromír PEČÍRKA: Landschaften aus vier Jahrhunderten. Prager Presse 11, 1931/25, 25. 1. 1931, 11.
- PEČÍRKA 1935 — Jaromír PEČÍRKA: Die gotische Malerei und Skulptur. Prager Presse 15, 1935/173, 28. 6. 1935, 8.
- PEŠINA 1936–1938 — Jaroslav PEŠINA: Studie k pozdně gotickému baroku. Památky archaeologické – Skupina historická 6–8 (díl 41), 1936–1938/1–4, vyd. 1940, 68–81.
- PEŠINA 1939 — Jaroslav PEŠINA: Ukřižování sbírky Petřinovy : (Příspěvek k pozdně gotickému deskovému malířství v Čechách po roce 1500) – Ein Kreuzigungsbild der Sammlung Petřina in Prag. In: Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1937 a 1938. Emanuel Poche (ed.), Praha 1939, 185–191, 208–209.
- PEŠINA 1940 — Jaroslav PEŠINA: Pozdně gotické deskové malířství v Čechách. Praha 1940.
- PEŠINA 1950 — Jaroslav PEŠINA: Česká malba pozdní gotiky a renesance : Deskové malířství 1450–1550. Praha 1950.
- PEŠINA 1967 — Jaroslav PEŠINA: Paralipomena k dějinám českého malířství pozdní gotiky a renesance : Osm kapitol dodatků a oprav k české malbě deskové 1450–1550 – Paralipomena zur Tafelmalerei der Spätgotik und Renaissance in Böhmen : Acht Kapitel Ergänzungen zur Tafelmalerei Böhmens 1450–1550. Umění 15, 1967/3 a 4, 217–259, 325–376.
- PEŠINA 1984 — Jaroslav PEŠINA: Desková malba In: Dějiny českého výtvarného umění : Od počátků do konce středověku I/2. Tatána Petrasová / Helena Lorenzová (eds) et al., Praha 1984, 579–596.
- PHILLIPS 1996 — *sine* [PHILLIPS, the Auctioneers]: Fine Old Master Paintings. Aukční katalog. London 1996.
- PODLAHA/ŠITTLER 1898 — Antonín PODLAHA / Eduard ŠITTLER: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století 3 : Politický okres Sedlčanský. Praha 1898.
- RKDIMAGES s. d. online — *sine* [Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis]: položka De rust op de vlucht naar Egypte, 16de eeuw. In: RKDimages, <https://rkd.nl/images/12842> [vid. 2024-09-30].
- ROKYTOVÁ 2009 — Bronislava ROKYTOVÁ: Únik před nacismem : Exilová výtvarná scéna v Čechách 1933–1939. Bakalářská práce, Praha 2009. Uloženo: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.
- ROKYTOVÁ 2011 — Bronislava ROKYTOVÁ: Exilová výtvarná scéna v Čechách a její následné působení v zahraničí, 1933–1945. Diplomová práce, Praha 2011. Uloženo: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění.
- RUSINKO 2019a — Marcela RUSINKO: Provenienční výzkum jako cesta minulostí do budoucnosti – Provenance Research as a Journey from the Past to the Future. Prostor Zlín 26, 2019/1, 12–16.
- RUSINKO 2019b — MR [Marcela RUSINKO]: Václav Butta. In: Sobě ke cti, umění ke slávě : Čtyři století uměleckého sběratelství v českých zemích – For One's Honor, For Art's Glory : Four centuries of art collecting in the Czech lands. Marcela Rusinko / Vít Vlnas (eds), Brno–Plzeň 2019, 190–191.
- SLAVÍČEK 2001 — Lubomír SLAVÍČEK: Sběratelé, milovníci umění nebo podivní? : Jiří Karásek ze Lvovic a pražské soukromé sběratelství 1895–1939 – Collectors, art lovers or eccentrics? : Jiří Karásek of Lvovice and private collections in Prague 1895–1939. In: Jan Nepomuk Assmann et al., Sen o říši krásy : Sběrka Jiřího Karáska ze Lvovic = Dream of the Empire of Beauty : The Collection of Jiří Karásek of Lvovice. Praha 2001, 52–69.
- SLAVÍČEK 2007 — Lubomír SLAVÍČEK: „Sobě, umění, přátelům“ : Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939. Brno 2007.
- SLAVÍČEK 2021 — Lubomír SLAVÍČEK: Julius Singer a umělecký obchod v meziválečné Praze – Julius Singer und der Kunsthandel im Prag der Zwischenkriegszeit. Pražský sborník historický 49, 2021, 273–414.

- SOUKUPOVÁ/STARÁ 1963 — Věra SOUKUPOVÁ / Dagmar STARÁ: Thomas Theodor Heine v Československu 1933–1938 – Thomas Theodor Heine in der Tschechoslowakei 1933–1938. *Umění* 11, 1963/2, 92–108.
- ŠINDLÁŘ 2024 — Ondřej ŠINDLÁŘ: Skupina maleb chudnického oltáře : Příklad pozdně gotické malířské dílny ve službách šlechty. *Průzkumy památek* 31, 2024/2, 73–106.
- TOMAN 1931 — Prokop TOMAN: Kapitola o nizozemském krajinářství a pražském sběratelství. *Národní listy* 71, 1931/95, 5. 4. 1931, 2.
- TOMAN 1947 — Prokop TOMAN (ed.): Nový slovník československých výtvarných umělců I. : A–K. Praha 1947, 3. vydání.
- TOMAN 1950 — Prokop TOMAN (ed.): Nový slovník československých výtvarných umělců II. : L–Ž. Praha 1950, 3. vydání.
- VELEK 2019 — Luboš VELEK: Pokažené narozeniny – Petřinova aféra 1912 : K soužití Čechů a Němců v českých zemích v předvečer I. světové války – Verdorbene Geburtstagsfeiern – Die Petřina-Affäre im Jahr 1912 : Zum Zusammenleben der Deutschen und Tschechen in den böhmischen Ländern am Vorabend des I. Weltkrieges. *Paginae historiae* 27, 2019/1, 442–481.
- VLNAS 2013a — Vít VLNAS: Modelový případ II: Sbírka Richarda Morawetze. In: Janatková/Vlnas 2013, 109–112.
- VLNAS 2013b — Vít VLNAS: Modelový případ III. Sbírka Selmy Baštýřové. In: Janatková/Vlnas 2013, 112–116.
- VOBR 1981 — Jaroslav VOBR (ed.): Tisky 16. století ve Státní vědecké (dříve Universitní) knihovně v Brně : Přírůstky 1968–1978 = Catalogus librorum saec. XVI typis impressorum, qui in Scientiarum bibliotheca publica Brunensi asservantur : Accessiones librorum ab a. MDCCCCLXVIII ad a. MDCCCCLXXVIII. Brno 1981, 2 svazky.
- VOLAVKA 1929 — Vojtěch Volavka: Výstava portrétů v Krasoumné jednotě. *Národní listy* 69, 1929/313, 15. 11. 1929, 4.
- VOLAVKA 1931 — Vojtěch Volavka: Výstava krajin ze čtyř století. *Národní listy* 71, 1931/32, příloha, 1. 2. 1931, 9.

ZUSAMMENFASSUNG

FRIEDRICH PETŘINA – DER PRAGER ALTKUNSTSAMMLER DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

Der Beitrag befasst sich mit der bislang fast unbekannten privaten Kunstsammlung des Prager Altkunstsammlers der Zwischenkriegszeit Bedřich (*Friedrich*) Petřina. Die vorliegende Studie bringt allerdings nicht nur eine kleine Sonde in das Milieu der weniger bedeutenden Prager Kunstsammler herbei, sondern sie ergänzt durch die Persönlichkeit des Besitzers die Schilderung der verwickelten Schicksale und persönlichen Strategien der tschechoslowakischen Bürger in den 1930er und 1940er Jahre, und bildet den Ausgangspunkt für den weiteren historischen Kontext.

Der Deutsche aus Böhmen JUDr. Bedřich (*Friedrich*) Petřina (* 1879 – † 1953) war ein erfolgreicher Geschäftsmann, dessen Lebenskarriere mit den Prager Ringhoffer-Werken verbunden war. Dabei hat er eine bedeutende leitende Position mit beträchtlichem Gesellschafts- und Finanzkapital erreicht, die ihm a. a. sein Interesse für das Kunst sammeln zu entwickeln ermöglichte. Obwohl er kein Mitglied der kunsthistorischen oder Sammlervereine war, sein Interesse war mit seinem sozialen Milieu verknüpft, samt seiner Frau Marie, deren Familie Kunstsammlungen in Wien und in Böhmen hatte. Sein Interesse wurde wohl auch durch Einfluss der Familie Ringhoffer und des breiteren sozioökonomischen Umkreises der Prager Industriellen, Handelsleute und Sammler formiert, bei denen das Sammeln an ihren gesellschaftlichen Status angeschlossen war. Zu ihnen zählten z. B. Hanuš (*Hans*) und Felix Ringhoffer oder der Direktor der Živnostenská banka (*Gewerbsbank*) Jindřich Bělohříbek.

Die Sammlung war vor allem an die mittelalterliche und frühneuzeitliche Kunst unterschiedlicher Provenienz orientiert. Da weder die Sammlung noch das Personalarchiv des Besitzers vorhanden sind, die Kataloge der Ausstellungen, in die Petřina die Werke aus seinem Besitz zu verleihen pflegte, stellen die Hauptquelle zur Mappierung der Sammlung dar. Fünf Werke aus seiner Sammlung lassen sich identifizieren: *Das Damenbildnis* aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts, das in der Ausstellung *Die Bildnisse des 16.–19. Jahrhunderts aus dem Prager Privatbesitz* (*Podobizny 16.–19. století z pražského soukromého majetku*, 1929) ausgestellt wurde, das Bild *Ruhe auf der Flucht nach Ägypten*, das wiederholt in den Ausstellungen *Die Landschaften aus den vier Jahrhunderten* (*Krajiny ze čtyř století*, 1931) und *Madonna* (1935), sowie zwei gotische Holzschnitzereien – die *Trauernde Madonna* (gegen 1415) und *Der Hl. Christof* (Ende des 15. Jahrhunderts), beide auch in die Ausstellung *Madonna* verliehen, und zum Schluss das spätgotische Tafelbild der *Kreuzigung aus Vrchotovy Janovice*, das der Kunsthistoriker Jaroslav Pešina anfangs seiner wissenschaftlichen Karriere monografisch bearbeitet und veröffentlicht hat. Die genannten Werke wurden in die vom berühmten Galeristen Hugo Feigl oder dem bedeutenden Kenner der mittelalterlichen Kunst Josef Opitz organisierten Ausstellungen verliehen.

Petřina gehörte dank seiner Stellung in der Firma Ringhoffer der Prager Prominenz an. Er wohnte in einer Luxusresidenz in der Kleinseite, deren Räume es möglich machten, eine Kunstsammlung zu unterhalten. Seine persönliche Bibliothek enthielt offenbar eine Menge kunsthistorische, an die ältere Kunst oder die bedeutenden Sammlungen orientierte Literatur. Ihren Teil bildeten auch mehrere alte Drucke, bei denen es gelungen ist, sie als Teil der Sammlung dank dem Ex libris von Petřina zu identifizieren. Trotz seiner deutschen Nationalität die Loyalität zum tschechoslowakischen Staat bildete wohl einen Bestandteil seiner Lebensstrategie. Es handelte sich um einen sehr tüchtigen, soliden und apolitischen Mann, der sich von den Kontroversen und Konflikten fernhielt. In der Atmosphäre der national gespannten Zeit der 1930er Jahre konnte er als ein Deutscher, der in einer Firma mit tschechischen Arbeitnehmern arbeitete, mit denen er

positive Beziehungen hatte, fast ungehörig wirken. Nach dem Jahre 1939 hatte er um die deutsche Staatsangehörigkeit ersucht und blieb weiterhin in der an Kriegslieferungen und Arisierung der jüdischen Vermögen beteiligten Firma, deren Besitzer mit der Okkupationsgewalt kollaborierten. Er ist dabei in ein gefährliches Getriebe unterschiedlicher Interessen geraten, in dem er allem Anschein nach ehrlich bestanden war – auch nach dem Zwang hat er nicht seine Ehe mit der jüdischen Ehefrau scheiden lassen, und er unterstützte die tschechischen Arbeitnehmer im Betrieb, samt den Verfolgten.

Das Schicksal der Sammlung Petřina bleibt jedoch unklar, sie kommt entweder noch in der Protektoratszeit oder mit dem Kriegsende verloren. Auch trotzdem er die tschechoslowakische Staatsangehörigkeit zurück-erworben hat, sein Vermögen blieb in der „Nationalverwaltung“. Das Ehepaar Petřina hat sich im Jahre 1948 zur Auswanderung nach Brasilien entschieden, der Ausfuhrbewilligung gemäß durften sie jedoch ihre Kunstsammlung nicht mitnehmen. Sie haben die Luxusresidenz in der Kleinseite als Gegenwert für den Auswanderungspass dem tschechoslowakischen Staat überlassen. Die Sammlung war auf dem Kunstmarkt bald zerstreut worden, denn eines der Werke befand sich schon im Jahre 1954 in Amsterdam. Ein ähnliches Schicksal betraf auch die zusammenhängende kunsthistorische Bibliothek, wie es die in verschiedenen Prager Altbuchhandlungen auftauchenden Bücher mit den Ex libris von Petřina belegen. Seine Kunstsammlung hat ähnlich wie mehrere weitere Privatsammlungen, bereits an der Schwelle der Zeit unter unklaren Umständen geendet, die dem Privatsammeln in der Tschechoslowakei besonders ungünstig gesinnt war.

Abb. 1. Bedřich (Friedrich) Petřina. Passfoto, nicht datiert (NA [Nationalarchiv] PŘ II, Sign. P 1587/17).

Abb. 2. Süddeutscher Maler, Anfang des 16. Jahrhunderts: *Damenbildnis*. Öl, Holztafel, 30 × 21 cm, verschollen (übernommen aus FEIGL 1929–1930a, s. p., Abb. 1).

Abb. 3. Anonym, Antwerpen, 2. Viertel des 16. Jahrhunderts: *Ruhe auf der Flucht nach Ägypten*. Ölgemälde auf Holzplatte, 49 × 58 cm, Aufbewahrungsort unbekannt (übernommen aus FEIGL 1931–1932, s. p., Abb. 1).

Unten – in Farbe erhältlich in MAY & DUHAMEL 2009, 5, Nr. 11.

Abb. 4. Unbekannter Schnitzer, Nordböhmen(?), gegen 1415: *Trauernde Madonna*. Holzschnitzerei, H. 153 cm, verschollen (Foto Josef Sudek, Institut für Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der ČR, Best.-Nr. S912BN).

Abb. 5. Unbekannter Schnitzer, Ende des 15. Jahrhunderts, *Der hl. Christof*. Holzschnitzerei, H. 150 cm, verschollen (Foto Josef Sudek, Institut für Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der ČR, Best.-Nr. S9124N).

Abb. 6. Sog. Meister des Chudenitzer Altars, Werkstatt (zugeschrieben), gegen 1510: *Die Kreuzigung aus Vrchotovy Janovice*. Unter dem Kreuz befinden sich die Jungfrau Maria, der hl. Johannes, der hl. Hieronymus und der kniende Stifter. Malerei auf Holzplatte, ursprünglich ein Flügel vom Altarretabel, 75 × 52 cm, Aufbewahrungsort unbekannt (übernommen aus PEŠINA 1939, zwischen den S. 188 und 189). **Links** – in Farbe erhältlich auf BONHAMS SKINNER 2005 online.

Abb. 7. Prag 1-Kleinseite, Nr.-Konskr. 490/III, Palais Hrzán, Velkopřevorské náměstí / Großprioratsplatz) Nr. 1. Die südliche und östliche Hausfront im Blick vom Hof des Hauses Nr.-Konskr. 500 über den Mühlbach Čertovka zu. In der Zeit der Aufnahme bewohnte das Ehepaar Petřina den Palast (Foto Antonín Alexander, 14. 3. 1931, Archiv der Hauptstadt Prag, Fotosammlung, Sign. I 9756).

Abb. 8. Prag 1-Kleinseite, Nr.-Konskr. 490/III, Palais Hrzán, Velkopřevorské nám. 1. Das Tor in den Hof, rechts davon im 1. Stock das Fenster der Bibliothek von Petřina, an der Fassade die Gedenktafel des Komponisten Josef B. Foerster (Foto Brunner-Dvořák, 1938, NPÚ GnŘ [Nationalinstituts für Denkmalpflege, Generaldirektion], Fotoarchiv, Best.-Nr. F 5.130).

Abb. 9. Prag 1-Kleinseite, Nr.-Konskr. 490/III, Palais Hrzán, Velkopřevorské nám. 1. Plan für die Adaptierung der Wohnung im 1. Stockwerk vom Architekten und Baumeister František Šimáček aus November 1927 (Bauarchiv des Stadtteils Prag 1). Die Herausgeber danken Herrn Petr Cichoň für seine Zustimmung zur Veröffentlichung des Plans.

Abb. 10. Ex libris Doctoris Friderici Petrinae, vielleicht 1934, in der Publikation *Raudnitzer Schloß-Bilder* aus der Bibliothek von Petřina (Kunstgewerbemuseum in Prag, Bibliothek, Sign. E6838).

Abb. 11. Titelseiten von drei, nach Ex libris identifizierten Drucken aus der Bibliothek von Petřina, s. Beilage II: *Historiæ romanæ brevium* (Nr. 4), Scherers *Aller Schrifften, Bücher unnd Tractätlein* (Nr. 6) a *Verzeichniss der Kunstwerke* (Nr. 7). Erreichbar: s. ALCUIN BOOKS 2024 online, ANTIQUARIAT INLIBRIS GILHOFER 2024 online, <<https://ng.kpsys.cz/records/2bf49e92-30cf-43bc-88b8-45e48017394e>>.

Abb. 12. Thomas Theodor Heine, 1934: Nicht ausgeführte Entwürfe der Ex libris von Petřina (Städtische Galerie im Lenbachhaus und Kunstbau München, Best.-Nr. H 1409, H 1699).

Übersetzung von Jindřich Noll

Tento příspěvek vznikl na základě částečné finanční podpory Grantové agentury UK, č. projektu 355222.

Příspěvek používá data, která poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ <<https://lindat.cz>> podporovaná MŠMT České republiky (projekt č. LM2023062).

Mgr. Ondřej ŠINDLÁŘ, historik umění, ondra.sin@gmail.com

Univerzita Karlova, rektorát, Ovocný trh 3/5, CZ-116 36 Praha 1-Staré Město

ORCID: 0000-0002-8561-8234